ŽVALGYMAI VILNIUJE, GEDIMINO PR. 22

Rytis JONAITIS, Saulius SARCEVIČIUS

2006 m. LII MTS vykdė archeologinius žvalgymus Vilniuje, Gedimino pr. 22, susijusius su pastato rekonstrukcijos darbais.

Pastatas Gedimino pr. 22 stovi Vilniaus miesto Lukiškių priemiestyje. Šio priemiesčio istoriniai duomenys yra labai fragmentiški ir iki šiol nėra istorikų nuodugniai išanalizuoti. Konkretesni priemiestį apibūdinantys istoriniai faktai daugiausia yra susiję su gana vėlyvu (XIX a.) laikotarpiu. Šio šimtmečio viduryje čia nutiestas Gedimino (anksčiau – Jurgio) prospektas. Abipus naujos gatvės nuo to laikotarpio pradėtas spartus mūrinis užstatymas. Šį užstatymo laikotarpį atspindi taip pat ir statinys Gedimino pr. 22.

Gyvenamasis namas Gedimino pr. 22 pastatytas 1899–1902 m. pagal architekto K. Korojedovo projektą. Tai keturių aukštų, dviejų pailgų fligelių, sujungtų galerija, istorizmo epochos pastatas. Jis buvo skirtas teatro–koncertinei salei ir viešbučiui „Bristolis“. 1900–1902 m. atviros galerijos vietoje pagal A. Filipovičiaus-Duboviko projektą įrengta salė-žiemos sodas. 1905 m. po gaisro inžinierius Marti, pastato savininko Izaoko Samuilovičiaus Smazenavičiaus prašomas, kairįjį fligelį, einantį į kiemo gilumą, padalijo į tris dalis. Sunaikinta buvusi teatro salė, pakeista stogo forma. Rekonstrukcijos metu pakito laiptinių vietos ir trijų arkų arkada, remianti salę ir apribojanti įvažiavimą į centrinį kiemą.

1909–1914 m. salėje-žiemos sode įsikūrė lietuvių draugijos „Rūta“ teatras, kuris tapo lietuvių kultūrinės veiklos atgimimo centru. Tuo metu namo savininkai buvo Pimonovai, jiems šis pastatas priklausė iki Antrojo pasaulinio karo. 1934 m. Pimonovo namas padalytas į dvi dalis: 22 ir 22a (dabartinis pastatas 24), kurios priklausė skirtingiems savininkams. Pimonovų namo salėje nuo 1917 iki 1935 m. veikė kino teatras, o po 1935 m. – lenkų radijo akcinė bendrovė. Viešbutis „Bristolis“ išliko iki Antrojo pasaulinio karo, 1944 m. jis buvo nacionalizuotas. Po Antrojo pasaulinio karo patalpas, kuriose dirbo Lenkijos radijas, užėmė Lietuvos radiofonas. Patalpa buvo paversta repeticijų sale. Dalį pastato užėmė „Vilniaus“ viešbutis, pirmajame aukšte įsikūrė valgykla „Šešupė“ ir pieno baras.

Archeologiniai žvalgymai atlikti 160 m^2 dydžio plote. Didesnėje ploto dalyje fiksuoti suardyti kultūriniai sluoksniai. Mažiau pažeisti kultūriniai sluoksniai fiksuoti kiemo P dalyje, senų komunikacijų nepažeistose vietose. Neperkastose vietose kultūrinio sluoksnio storis siekė apie 2 m, o perkastose – 3,4 m. Jis datuotinas XVI–XX a. Virš įžemio susiformavusiame pirminiame paviršiuje datuotinų radinių neaptikta. Tačiau, remiantis turima negausia medžiaga, jis galėtų siekti XV a.

Kiemo P dalyje aptiktos degimo krosnies liekanos (1 pav.). Krosnis smarkiai apardyta XIX a. užstatymų, visiškai sunaikinta jos R dalis. Žvalgymų metu atidengtas tik krosnies priekrosnio (maždaug 2x2 m dydžio) fragmentas, degimo kameros R išorinės sienos atkarpa bei arka, jungusi priekrosnį su degimo kamera. Degimo kameros dydis liko nenustatytas, tačiau jos ilgis turėjo būti ne mažesnis nei 3 m. Krosnis greičiausiai buvusi sta-

1 pav. XVI a. krosnies liekanos. *S. Sarcevičiaus nuotr.*
Fig. 1. Remains of a 16th century kiln.

čiakampio plano, orientuota PV–ŠR kryptimi. Priekrosnis buvo PV dalyje. Krosnis mūryta iš akmenų, tvirtinta moliu. Arka mūryta iš plytų. Jos plotis – 0,7 m, aukštis – 1 m. Krosnis nuo jos eksploatavimo laikotarpio žemės paviršiaus buvo įkasta į 1,9 m gylį. Degimo krosnis buvo naudojama kalkėms išdegti. Ji eksploatuota ilgą laiką ir, matyt, buvo remontuota. Tai įrodo keli padų lygiai bei stratigrafiniai duomenys. Krosnis pradėta eksploatuoti XVI a. pirmojoje pusėje, o nugriauta XVI a. antrojoje pusėje.

Krosnies aplinkoje fiksuoti stratigrafiniai duomenys rodo, kad aptikta krosnis nebuvo vienintelė šioje teritorijoje. To laikotarpio sluoksniuose aptinkamos deformuotos, „iškepusios“ plytos rodo, kad netoli buvo išdegama statybinė keramika.

Aptiktos degimo krosnies liekanos buvo išsaugotos bei konservuotos supiltiniu gruntu – smėliu. Archeologinių žvalgymų metu taip pat fiksuotos XVIII–XIX a. mūrinių statinių liekanos.

FIELD SURVEY IN VILNIUS AT GEDIMINO AVE. 22

In 2006 field survey was performed in Vilnius at Gedimino Ave. 22. An area 160 m^2 in size was surveyed. Disturbed 2–3.4 m thick cultural layers were recorded in the greater part of the area. The remains of a limekiln (Fig. 1.) dating to the 16th century were discovered and partially exposed in the S part of the courtyard. The remains of 18th–19th century brick structures were also recorded.